

ОДЕСЬКА ШКОЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Голубєва Нелі Юріївна,

доктор юридичних наук, професор,
зав. кафедри цивільного процесу,
професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОДЕСЬКА ШКОЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

У 2017 наша Alma mater відзначає 20 років. Саме створенню Одеської державної юридичної академії одеська школа цивільного процесу завдячує появою окремої кафедри цивільного процесу. Але не цю дату ми вважаємо початком формування школи цивільного процесу – за довго до цього почав працювати у сфері цивільного процесуального права всім відомий, видатний науковець у сфері цивільного права та процесу, Євген Володимирович Васьковський, який підняв науку цивільного процесуального права в Одеській школі права на дійсно науковий рівень. Хоча треба відзначити, що відбувалось це у нерозривному зв'язку із формуванням одеської школи цивілістики.

Євген Володимирович Васьковський у 1888 р. закінчив юридичний факультет Новоросійського університету та почав працювати в місцевій адвокатурі, займався також літературною діяльністю: писав музичні фейлетони, рецензії в «Одесском вестнике» (псевдонім Maestro), перекладав вірші Г. Гейне. 1891 р. видав книгу «Альбом юмористических стихов Мартына Борули».

У 1897 році був прийнятий на посаду приват-доцента по кафедрі цивільного права та цивільного судочинства Імператорського Новоросійського університету, з 1904 року працював у ньому екстраординарним професором, а у 1906 року обійняв посаду ординарного професора тієї ж кафедри.

Окрім значного внеску в дослідження проблем цивільного права, організації адвокатури, адвокатської етики, розвитку вчення про тлумачення та застосування законів, Є.В. Васьковський здійснив значну роботу на терені цивільного процесуального права.

У 1913 році був виданий перший том його «Курсу цивільного процесу» («Курс гражданского процесса. – Том 1: Субъекты и объекты процесса. процессуальные отношения и действия» (М., 1913)), а в 1914 році вийшло перше видання «Підручника цивільного процесу», друге видання якого було опубліковане в 1917 році. Даний підручник отримав схвальні відгуки від науковців того часу як найкращий підручник з цивільного процесу [1, 2].

У 1893 р. видав фундаментальну працю «Організація адвокатури», у 1914 році – «Задачі з російського цивільного права та з російського цивільного процесу». За його редакцією друкувалась окремими випусками «Збірка рішень цивільного касаційного департаменту Сенату» в скороченій обробці для практичного застосування.

За час роботи в Новоросійському університеті читав курси: вчення про коментування і застосування цивільних законів, цивільне право, цивільний судоустрій.

Праці даного вченого є вагомим внеском у розвиток науки цивільного процесуального права, а деякі ідеї, висловлені науковцем, залишаються актуальними й до сьогоднішнього дня.

На формування школи цивільного процесу у радянські часи мав великий вплив ще один видатний цивіліст Одеської школи права – Ілля Веніамінович Шерешевський – блискучий, адвокат, романіст, цивіліст, публіцист тощо. Крім значного «цивілістичного та романістичного» внеску у науку, у 1913 році надрукував «Новейшие узаконения в области гражданского и уголовного права и процесса»; у 1916 р. – «Доказывание уполномочия»;

у 1926 «Подготовка к слушанию дела по гражданскому спору» (1926 р.) та багато інших.

Наступним етапом розвитку Одеської школи цивільного процесуального права можна вважати створення кафедри цивільного процесу в складі Одеської національної юридичної академії, якою з самого її утворення й до 2008 року завідував відомий науковець, професор, член-кореспондент Національної Академії правових наук України, учасник бойових дій, ветеран праці, Заслужений юрист України Юрій Семенович Червоний, який і був фундатором кафедри. Юрій Семенович автор більше ніж 90 наукових праць.

Ю.С. Червоний був не лише видатним фахівцем у галузі цивільного та сімейного права, а й знайомим науковцем у галузі цивільного процесуального права. Під його редакцією у 2003 році було видано підручник «Цивільний процес України», а після прийняття у 2004 році ЦПК України друком вийшов ще один підручник «Цивільний процес України» під редакцією Ю.С. Червоного 2007 року видання. У 2008 році під редакцією Ю.С. Червоного було видано Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України.

Під науковим керівництвом вченого захищено 13 кандидатських дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Трое з його учнів (Харитонов Є.О., Саніахметова Н.О., Канзафарова І.С.) з часом стали докторами наук.

Вагомий внесок в розвиток одеської наукової школи цивільного процесуального права, науково-педагогічної діяльності кафедри внесла д.ю.н., професор, заслужений юрист України Раїса Миколаївна Мінченко, яка очолювала кафедру цивільного процесу з 2009 року до початку 2015 року. За цей період під її керівництвом захищено 7 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Під редакцією професора Р.М. Мінченко кафедрою цивільного процесу випущено три видання підручника «Цивільний процес України» (у 2012, 2014 та 2016 роках), а також навчальний посібник «Окреме провадження в цивільному процесі України» 2010 року видання.

З 9 лютого 2015 року і по теперішній час, кафедру цивільного процесу очолює доктор юридичних наук, професор Неллі Юріївна Голубєва. Неллі Юріївна Голубєва є членом редакційних колегій декількох наукових журналів, членом спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03. З вересня 2016 року була обрана до персонального складу Науково-консультативної ради при Верховному Суді України. 20 вересня 2017 року Неллі Юріївну урочисто нагородили пам'ятною відзнакою від Верховного Суду України за сумлінну безперервну працю у галузі права, вагомий особистий внесок у розвиток сис-

теми судового устрою та судочинства, реформування правосуддя в Україні та історичний внесок у розвиток правової держави. Під керівництвом професора Н.Ю. Голубєвої захищено 5 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (три з них за цивільно-правовим напрямом, дві – цивільно-процесуальним).

Професор Н.Ю. Голубєва є співредактором підручника з цивільного процесу 2011 року видання (*Цивільний процес України: підруч. / За ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубєвої. – К.: Істина, 2011. – С. 24-40, 138-181, 192-211, 469-509 (Гриф надано МОН України, лист № 1/11 – 5 – 11349 від 14.12.2010)*). Приймала участь у редагуванні коментаря до Кодексу адміністративного судочинства України (2009 р.) та написанні коментаря до Господарського процесуального кодексу України (2010 р.). Також є співредактором декількох науково-практичних коментарів до Цивільного процесуального кодексу України: *Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, В.В. Васильченка, Н.Ю. Голубєвої. – Х.: Одиссей, 2009.; Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / За заг. ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубєвої – Київ: Алерта ; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 648 с.*

Під редакцією професора Н.Ю. Голубєвої у 2017 році вийшли друком колективна монографія (*Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи в Україні: монографія / (С.В. Ківалов, Н.Ю. Голубєва, І.В. Андронов та ін.) за заг.ред. Голубєвої Н.Ю., НУ ОЮА. Одеса: Юридична література. 2017. – 212 с.)* та навчальний посібник (*Розгляд окремих категорій цивільних справ у судах : навч. посіб. / за ред. Н.Ю. Голубєвої. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 480 с.)* та ін. навчально-методичні праці (для підготовки до таких дисциплін: правова статистика, особливості розгляду сімейних справ, нотаріат).

До складу колективу кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія» до 2016 року входив заступник голови Приморського районного суду м. Одеси, суддя, член-кореспондент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор С.О. Погрібний, який є автором багатьох наукових та науково-педагогічних праць.

Багато років присвятив викладанню на кафедрі голова Київського районного суду м. Одеси, суддя, кандидат юридичних наук, доцент С.А. Чванкін. Сергій Анатолійович є автором біля 100 наукових та науково-методичних праць, в тому числі є співавтором підручників і коментованих кодексів з

цивільного процесу. У 2014 році був ініціатором створення «Асоціації слідчих суддів України», метою якої є удосконалення як кримінального та кримінально-процесуального так і цивільного процесуального законодавства щодо захисту прав людини, а з вересня 2015 року приймає активну участь у реалізації проекту «Електронний суд».

Видатним випускником кафедри є Г.Я. Тріпільський, який в 2008 році захистив дисертацію і став викладачем кафедри цивільного процесу, продовжуючи справу своїх вчителів. Григорій Яковлевич Тріпільський є автором ряду аналітичних публікацій, публічних консультацій, а також співавтором кількох підручників і коментованих кодексів з цивільного процесу. З 2011 року є керуючим партнером юридичної компанії ТОВ «ЮК Де-Юре».

У 2011 році на кафедрі цивільного процесу захистив докторську дисертацію на тему: «Окреме провадження в цивільно-процесуальному праві України: теорія та практика» М.М. Ясинок. Микола Михайлович має низку наукових робіт з цивільного процесу.

Завдяки плідній праці колективу кафедра цивільного процесу за часи свого існування досягла певних успіхів у дослідженні актуальних проблем цивільного процесуального права.

Важливим аспектом у діяльності кафедри являється робота над виконанням фундаментального дослідження «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні». В рамках цього дослідження наукові співробітники приділяють увагу більш вузьким напрямкам цивільного процесуального права. Результатами проведення наукових досліджень за цим напрямком стали ціла низка нових наукових ідей та концепцій, пропозицій щодо внесення змін до законодавства, яке визначає судоустрій, статус суддів, порядок розгляду та вирішення справ в порядку цивільного судочинства тощо. Отримання остаточних наукових висновків за темою дослідження втілено у багатьох наукових публікаціях, захисті кандидатських дисертацій та опублікуванні наукової монографії, видання підручника з цивільного процесу та навчального посібника з розгляду окремих категорій цивільних справ у судах.

Багато уваги вченими кафедри цивільного процесу приділяється проблемам використання інформаційних технологій в цивільному судочинстві. Досліджуються різні питання правового регулювання та практики використання інформаційних технологій в цивільному судочинстві. Питання «електронного суду», електронних доказів, аудіо-, відеозаписів як засобів доказування, система відеоконферензв'язку для дистанційної участі у процесі, електронний документообіг тощо у цивіль-

ному судочинстві та цивільно-правові проблеми сфери ІТ, пов'язані із судочинством є не тільки актуальними, але й складними, оскільки охоплюють широку сферу суспільних відносин та є відносно новими.

Колектив кафедри постійно працює над забезпеченням навчального матеріалу і видавництвом монографій, підручників, коментарів, посібників та методичних вказівок. Так, колективом кафедри надруковано за 2016 рік: 64,7 д.а. (6 од.) монографій, підручників, посібників, методичних рекомендацій; біля 4 д. а. (20 од.) статей у наукових виданнях; 18, 15 д.а. (85 од.) тез наукових доповідей та статей у інших журналах.

Досягнення кафедри мають не тільки науково-методичне, а й важливе практичне правозастосовне значення. Колектив кафедри бере активну участь у підготовці проектів законів, здійснюють експертизу нормативно-правових актів та інших матеріалів, готують науково-експертні висновки. Так, за поточний рік кафедра, на виконання доручень Верховного Суду України, підготувала 17 наукових висновків, а також внесла пропозиції до внесення змін у ст. 377 ЦПК України (за ініціативою ГО «Асоціація слідчих суддів України»). Пропозиція щодо, ст. 33 ЦПК (за ініціативою народного депутата України Домбровського О.Г. від 19.02.2016 року) та готувала пропозиції до Проекту Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів (за ініціативою ГО «Асоціація слідчих суддів України»).

Окрім зазначеного викладачі кафедри активно приймають участь у наукових заходах, з'їздах, форумах та симпозиумах. Також активно залучаються до надання правових консультацій до новинних та професійних юридичних сайтів: «Судово-юридична газета», «Слово» та «Я і закон».

За 2016 рік співробітниками кафедри захищено 4 дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (Бут І.О., Колядіна Н. Г., Полуніна О.О., Притуляк В.М.).

Протягом трьох років (2009-2011) кафедра проводила міжнародні україно-німецькі правові семінари, спільно з кафедрою Жана Моне по європейському праву університету Регенсбурга (Німеччина).

За ініціативою кафедри цивільного процесу організована і щорічно проводиться Міжнародна наукова конференція, присвячена пам'яті Ю.С. Червоного.

У 2015 році було започатковано проведення щорічного «Тижня цивільного процесу», в рамках якого проводиться багато наукових заходів.

Так, продовжуючи щорічний науково-практичний марафон «Тиждень цивільного процесу», з 6 по 10 листопада 2017 року кафедра цивільного процесу провела низку наукових та творчих заходів.

Відкриття марафону стартувало з проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» присвяченої пам'яті Ю.С. Червоного. Цього року це особливий захід, оскільки у 2017 році конференція присвячена 90-річчю від дня народження засновника кафедри Юрія Семеновича Червоного. Конференція проходила у теплій дружній атмосфері. Учасники ділилися спогадами про свого вчителя, колегу та наставника Юрія Семеновича Червоного, згадували цікаві випадки з особистого та професійного життя.

Колектив кафедри підготував *Книгу пам'яті*, присвячену 90-річчю від дня народження видатного вченого Юрія Семеновича Червоного, яка містить багато матеріалів, зокрема спогади, фотографії і неопубліковані праці.

Юрій Семенович залишив після себе великий науковий спадок і запам'ятався своєю вимогливістю та щирістю, своїм почуттям гумору та феноменальною пам'яттю, а, найголовніше, своєю любов'ю до цивілістики, за що ми всі йому безмежно вдячні.

Підтримуючи хвилю позитивних вражень, марафон продовжив фестиваль студентських робіт «Творчий погляд на цивільний процес як студентський перформанс». Вже третій рік поспіль, викладачам кафедри цивільного процесу, діючим правникам та самим студентам вдається створити атмосферу гарного настрою, виразивши крізь вірші, пісні, гумористичні мініатюри власний погляд на Цивільний процес. Неординарний підхід студентів та викладачів до проведення конкурсу викликає щире захоплення.

Після успішного проведення творчого фестивалю студентських робіт, естафету перейняв

конкурс наукових робіт студентів університету, що мав назву «Актуальні проблеми цивільного процесу». Студенти третіх та четвертих курсів особливу увагу приділили питанням реформування процесуального законодавства, зокрема електронному суду, застосуванню Інтернет ресурсів в цивільному судочинстві тощо. Протягом «Тижня цивільного процесу», 9 листопада 2017 року, було проведено майстер-клас «ІТ у судочинстві», спікером якого виступала професор Неллі Юріївна Голубева. Аудиторії була представлена яскрава презентація, що висвітлювала питання виникнення і розвитку електронного судочинства у зарубіжних країнах і проаналізовані усі нововведення, які передбачає Проект ЦПК щодо запровадження електронного судочинства в Україні. Завершення науково-практичного марафону «Тиждень цивільного процесу» відбулося проведенням майстер-класу «Еволюція юристів on-line». Керуючий партнер ЮКК «Де-Юре», доцент кафедри цивільного процесу Григорій Яковлевич Тріпутьський, присвятив свою доповідь актуальним питанням виходу юристів і послуг, які вони надають в on-line. Окрему увагу спікер приділив юридичним on-line сервісам, що діють в Україні і світі.

Традиції кафедри сприяють виконанню важливої ролі у підготовці молодих юристів.

Професорсько-викладацький склад кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія» станом на 1 вересня 2017 року: завідувача кафедри цивільного процесу, д.ю.н., професор Голубева Н.Ю.; кандидати юридичних наук І.В. Андронов, І.С. Апалькова, І.О. Бут, Н.В. Волкова, Р.Ф. Гонгало, С.С. Журило, О.О. Полуніна, В.М. Притуляк, Т.А. Стоянова, С.Р. Сулейманова, Г.Я. Тріпутьський, Д.В. Черемнов, Ю.Ю. Цал-Цалко, І.А. Яніцька; доцент В.О. Єрмолаєва, старші викладачі О.О. Голубцова, О.М. Соломахіна; асистенти К.Б. Дрогозюк, І.М. Іліопол, Ю.І. Полюк.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бугаевский А.А. Рецензия на книгу Е.В. Васильковского «Учебник гражданского процесса» // Право. – 1914. – № 10. – Стлб. 803.
2. Яблочков Т. Рецензия на книгу Е.В. Васильковского «Учебник гражданского процесса» // Юридический вестник. – 1914. – Кн. V(I)-VI(II). – С. 294-296.